

נייר עמדה | הגיע הזמן להכיר בכפרים עֵתִיר וְאֵם אֶל-חִירָאן

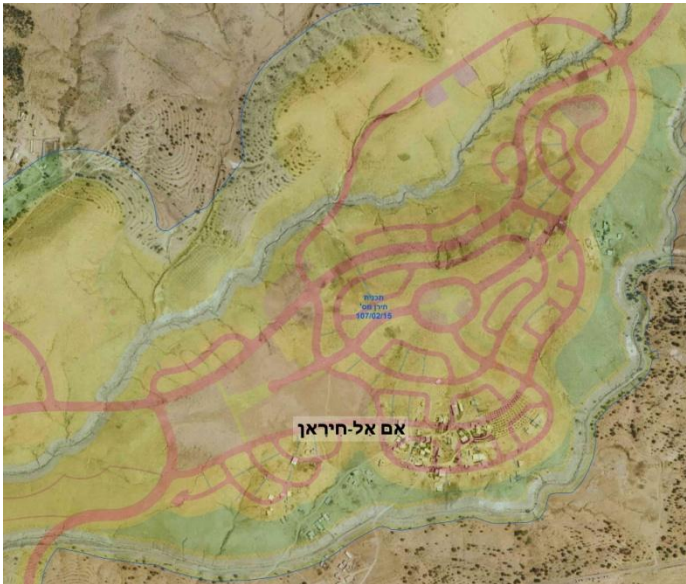
ממשלת ישראל פועלת על מנת לפנות את הכפרים הבדואים עֵתִיר (عتير) וְאֵם אֶל-חִירָאן (أم الحيران) בכדי להקים במקומם ישוב חדש ולהרחיב את יער יתיר. תושבי הכפרים חיו כמעט 60 שנה בכפרים אלה ברשות המדינה, אך בעשור האחרון מנהלת המדינה קרב משפטי ארוך על מנת לפנותם ממקום מושבם. בימים אלה עומדים ההליכים המשפטיים בפני סיום הכפרים נמצאים בסכנה מידית.

ההיבט ההיסטורי | לאחר הקמתה של מדינת ישראל, העביר הממשל הצבאי את בני שבט אבו אל-קיעאן ממקום מושבם פעמיים. פעם אחת הועבר השבט ממקום מושבו בסמוך לצומת בית קמה מזרחית לכביש 40, ובפעם השנייה הועבר אל המקום בו הוא נמצא כיום, צפונית מזרחית לעיירה חורה. לתושבים נאמר בפרוש כי עליהם לשבת במקום, והם מחזיקים במסמכים שמעידים על היקפי השטח שניתן להם למחיה, לחקלאות ולמרעה. למרות שיושבו במקום בהוראת המושל הצבאי, במשך 60 שנה חיו התושבים באזור ללא שירותים ממשלתיים וללא תשתיות, ללא חיבור לרשת החשמל הארצית וללא חיבור למים ודאגו לכל צרכיהם בעצמם.

צווי פינוי והריסה | בתחילת שנות ה-2000 החלה מדינת ישראל מחלקת צווי סילוק יד לתושבי הכפרים עֵתִיר וְאֵם אֶל-חִירָאן, בדרישה שיפנו את האדמות עליהן הם מתגוררים. תושבי אֵם אֶל-חִירָאן קיבלו גם צווי הריסה לבתיהם. אז החל מאבק משפטי ארוך שטרם הגיע אל סיומו, בניסיון לבטל את צווי סילוק היד וההריסה ולאפשר לשני הכפרים להיוותר במקומם.

ההכרה שבוטלה | בשנת 2010, בדיון שהתקיים בחודש יולי, החליטה הוועדה לנושאים תכנוניים עקרוניים להכיר בכפר עֵתִיר, אך בעקבות התערבות של נציג משרד ראש הממשלה התכנסה הוועדה בחודש נובמבר באותה שנה ונסוגה מהחלטה זו.

בית המשפט העליון | לאחר דיונים משפטיים ארוכים בנוגע לצווי סילוק היד שקיבלו תושבי עֵתִיר וְאֵם אֶל-חִירָאן, קבע בית המשפט העליון כי הצווים בתוקף, שכן מדובר בקרקעות מדינה עליהן נבנו בתים ללא היתרים. הערכאות השונות הכירו בכך שאנשי הכפרים ישבו במקום ברשות המדינה למרות שזו טענה שלא כך הדבר. עם זאת, בית המשפט העליון קבע כי אין פגיעה בזכות למקרקעין, שכן תושבי הכפרים יוכלו לעבור אל העיירה הבדואית הסמוכה חורה (רע"א 3094/11).

תכנית המתאר המאושרת ליישוב חירן על גבי צילום אוויר של הכפר
אֵם אֶל-חִירָאן (באדיבות עמותת במקום)

ההיבט התכנוני | תכניות המתאר הרלוונטיות לעתידם של הכפרים עֵתִיר וְאֵם אֶל-חִירָאן הן תכנית המתאר המחוזית - תכנית מטרופולין באר שבע (23/14/4), ותכנית יער יתיר (264/03/11). החלטת ממשלה 2265 משנת 2002 הוטמעה בתכנית המתאר המחוזית ועל פיה יוקם בשטחו ובסביבתו של הכפר אֵם אֶל-חִירָאן ישוב חדש בשם חירן. על פי תכנית יער יתיר, אזור הכפר עֵתִיר מוגדר כ"אזור נופש מטרופוליני ויער פארק מוצע", על כן מיועדים בתי הכפר להריסה לצורך הרחבת יער יתיר.

"חירן" | כבר בשנת 2010 עבר גרעין ההתיישבות "חירן", שהוקם על ידי משפחות מבית המדרש בעלי בתמיכת תנועת אור בשנת 2008, להתגורר במחנה יתיר הנמצא ביער יתיר עד להקמת חירן. גרעין המתיישבים שואף להקים במקום "קהילה אמונית [...] ולתרום משמעותית לאיזון הדמוגרפי מתוך חזון ציוני התיישבותי".¹ הישוב עתיד לכלול 2,300 יחידות דיור בבנייה צמודת קרקע. בסוף חודש אוגוסט 2015 החלו עבודות העפר להקמת הישוב בסמוך לבתי הכפר אֵם אֶל-חִירָאן.

חורה | העיירה הבדואית חורה, המוצעת על ידי המדינה כפתרון לתושבי הכפרים עתיר ואם אל-חיראן, אינה מסוגלת לקלוט את תושביהם. לפי גורמים במועצה המקומית ישנם כ-500 זוגות צעירים בני העיירה שממתינים לרכישת מגרשים שאינם בנמצא, ועל כן בלתי אפשרי להכניס אליה תושבים מבחוץ. בנוסף, בעוד העבודות להקמת הישוב חירן כבר החלו, שכונה 12 שלכאורה מיועדת לתושבי אם אל-חיראן אינה מפותחת ולטענת המועצה המקומית לא תהיה מוכנה לאכלוס בשנים הקרובות.

חלופות אפשריות

1. הנגב מהווה שני שלישי משטחה של מדינת ישראל ואינו מיושב ברובו. אין מניעה להקים את הישוב חירן במיקום שונה, ולאפשר לכפר אם אל-חיראן להיוותר במקומו.
2. בנגב קיימים ישובים יהודיים רבים שנמצאים בתת אכלוס, ובימים אלה מקדמת ממשלת ישראל מספר תכניות להקמת ישובים חדשים נוספים, זאת, בשעה שברחבי הנגב ישנם עשרות כפרים בדואים בלתי מוכרים אותם מתכננת המדינה להרוס. על ממשלת ישראל לחדול מהמדיניות המפלה של פיזור האוכלוסיה היהודית בנגב וריכוז האוכלוסיה הבדואית בעיירות תוך הריסת כפריהם ולפעול לפיתוח הנגב והקמת ישובים למען כל תושביו.
3. בשנת 2010 קבעה ועדת האו"ם לזכויות אדם כי "במאמצי התכנון של הנגב על המדינה לכבד את זכות האוכלוסיה הבדואית לאדמת אבותיה ולאורח החיים המסורתי שלה המתבסס על חקלאות".¹ במתן אפשרות לכפרים להיוותר במקומם, תאפשר המדינה לתושביהם להמשיך באורח חייהם הכפרי. העברתם בניגוד לרצונם לחורה תהווה נדבך נוסף בהליך הנישול המתמשך של הקהילה הבדואית. מה גם, שבעוד שבפני תושביו היהודים של הנגב עומדות מגוון חלופות הכוללות יישובים כפריים וחקלאיים וחוות בודדים, אפשרויות אלה אינן קיימות עבור הקהילה הבדואית שהפתרון היחידי עבורה הוא עיור.
4. תושבי אם אל-חיראן מציעים אפשרות לפיה כפרם יהפוך לחלק מן הישוב חירן כך שיוכלו להישאר במקומם. לחילופין, ממשלת ישראל יכולה לאפשר לכפר אם אל-חיראן להישאר במקומו ולהקים בסמוך אליו, או כחלק ממנו, את הישוב חירן.
5. שטחים נרחבים בנגב כבר יוערו, ושטחים רבים מיועדים ליעור. ממשלת ישראל ורשויות התכנון יכולות לבחור בשטחים ריקים עליהם לא מתגוררים אזרחים על מנת ליערם.
6. ארגוני סביבה שונים מתריעים על הבעיות האקולוגיות הטמונות ביעור שטחים מדבריים. על ממשלת ישראל לעצור את פרויקט הייעור בנגב ולקיים חשיבה מחודשת על השלכותיו לאור הממצאים המחקריים השונים.

עמדת התושבים

תושבי הכפרים עתיר ואם אל-חיראן אינם מעוניינים לעבור ממקום מושבם ליישוב עירוני. הם מבקשים להמשיך להתגורר בכפריהם. התושבים מציינים מספר חלופות המקובלות עליהם:

- הכרה בכפרים עתיר ואם אל-חיראן כיישובים חקלאיים עצמאיים במקום בו הם נמצאים כיום.
- הקמת הישוב חירן כישוב יהודי-ערבי משותף.
- מתן אפשרות לתושבי עתיר ואם אל-חיראן לחזור לאדמותיהם המקוריות בצפון מערב הנגב ולהקים שם את כפריהם מחדש.

סיכום | להחלטת המדינה להקים יישוב יהודי ולנטוע יער על הריסותיהם של כפרים ערבים בדואים ישנן משמעויות מרחיקות לכת. מדובר במהלך שמשדר העדפה וקידום אינטרסים של קהילה אחת על פני קהילה אחרת בידי רשויות השלטון. הריסת הכפרים עתיר ואם אל-חיראן היא בלתי מוסרית, נגועה בגזענות ותפגע ברקמת החיים בנגב ותעמיק את הקרע בין האוכלוסיה הערבית והיהודית המתגוררת באזור. תכניות מתאר ניתן לשנות, וראוי שמדינת ישראל תחזור בה מן ההחלטה לפנות את הכפרים לשם הקמת ישוב יהודי והרחבת יער בתחומם. פיתוח שמתמקד בכל תושבי האזור בלי קשר למוצאם יתרום לכל הקבוצות החיות בו.

¹ מחשבונגב - מחשבים את החיים בנגב - חירן: tinyurl.com/pftuqby

² ועדת האו"ם לזכויות אדם, מסקנות סופיות בנושא סעיף 40 לאמנה לזכויות אזרחיות ופוליטיות - ישראל, 3 בספטמבר 2010.